

לא בבית מדרשנו

הרב שי וינטר*

אילו דברים נכון ללמוד מחכמת אומות העולם ומה אסור ללמוד מהם? הרב זצ"ל בעין אייה מנתח את דברי חז"ל בעניין חנוכה, מתוך התבוננות על תקופתו שלו. מפליא לראות עד כמה דברי חז"ל ודברי הרב יפים הם גם לדורנו, בבחינת: "בימים ההם בזמן הזה".

עין אייה שבת-א' פ"ב י"א

"שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל" יחש ישראל אל אומות העולם, חכמתם, מנהגייהם ונימוסיהם היחס שבין ישראל לבין אומות העולם יכול להבחין מצדדים רבים. כאן פותח הרב בעניין החכמה, שהוא עיקר ענינם של היוונים וממשיך בעניין המנהגים והנימוסים. יש הבדל בין 'מנהג' לבין 'נימוס'. אנו משתמשים, בדר"כ, במילה 'נימוס' במובן של 'דרך ארץ' - התנהגות ראויה, תרבותית ומכובדת.

האמת היא שמשמעות זו אינה המשמעות המקורית של המילה. בלשון רבותינו, כפי שמשמש בה הרב בפסקה זו, משמעות המילה 'נימוס' היא – חוקים, סדרים קבועים. כך אומרים חז"ל בספרא (אחרי מות, פ"ו, א): 'ובחקותיהם לא תלכו – שלא תלכו בנימוסות שלהם, בדברים החקוקים להם'. נימוסיהם של אומות העולם הם החוקים שלהם, מנהגייהם הם נורמות ההתנהגות שלהם. עכ"פ, הנושא הנדון הוא רצונם של היוונים וכן של עמים נוספים במהלך ההסטוריה, להשליט את סדרי החיים שלהם על

* מאמר זה נערך מתוך שכתוב שיעור שהועבר בישיבה.

אומתנו. סדרי החיים שלהם – חוקותיהם ומנהגיהם השונים נובעים, כמובן, מחכמתם דהיינו מתפיסת עולמם.

עם ישראל התמודד בדורם של החשמונאים ובדורות רבים נוספים עם חכמתם של הגויים ובעיקר עם האיום כי סדרי חייהם הנובעים מחכמתם – יחדרו לחייו שלו. איומים אלו פשטו צורה ולבשו צורה במהלך הדורות. גם בדורו של הרב זצ"ל ובדורנו אנו, לא נפקד מקומן של התמודדויות אלו.

בדברי חז"ל מצאנו הדרכה כללית ליחס הנכון כלפי הכנסת סדרי חיים של האומות לתוך חיינו אנו - כבר פרשו חז"ל ההפרש שבין הקובלנא (= התלונה) של 'וכמשפטי הגוים אשר סביבותיכם עשיתם' לאותה של 'וכמשפטי הגויים אשר סביבותיכם לא עשיתם', כמתוקנים שבהם לא עשיתם כמקולקלים שבהם עשיתם. יש שני פסוקים בספר יחזקאל, שלכאורה, סותרים זה את זה – פסוק אחד אומר: "וּכְמִשְׁפְּטֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיכֶם לֹא עָשִׂיתֶם" (ה, ז), הנביא קובל כנגד עם ישראל על כך שלא עשה כמשפטי הגויים. לעומת זאת, הפסוק האחר אומר: " וּכְמִשְׁפְּטֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיכֶם עָשִׂיתֶם" (יא, יב). כאן מוכיח הנביא את עם ישראל על כך שעשה כמשפטי הגויים. חז"ל מיישבים את שני הפסוקים (סנהדרין לט, ב): 'כמתוקנים שבהם לא עשיתם כמקולקלים שבהם עשיתם'. זאת אומרת שמצד אחד יש תלונה כלפי עם ישראל על כך שהוא עושה כמעשיהם השליליים של הגויים, ומאידך ישנם דברים טובים שהגויים עושים והנביא מבקר את ישראל על כך שלא למדו מהאומות את הדברים הטובים הללו. דברים טובים לא רק שאפשר ללמוד מהגויים אלא שאנו נתבעים אם איננו עושים כך. אמנם העשייה כמתוקנים שבהם גם היא צריכה שמירה יתירה שלא ימשכו אחריהם לעשות ג"כ כנימוסים המקולקלים. הרב מדגיש שגם בשעה שלוקחים מהגויים את הצדדים החיוביים שלהם, נצרכת זהירות רבה שלא להימשך לצדדים השליליים. באמת, דבר זה מובן מאוד לא רק ביחס לאומות אלא אף בקשר בין בני אדם פרטיים, שכן כשאתה פוגש מישהו שיש לו צדדים חיוביים וגם צדדים שליליים, אתה מבקש להדבק רק בצדדים החיוביים שלו, אבל הלא ישנם גם צדדים אחרים, שאינם טובים, שבנקל ניתן להימשך גם אחריהם. עכ"פ, ביחס שבין ישראל לאומות צריך זהירות רבה יותר. אם כן, מהי הדרך הראויה? אומר הרב: והיסוד הנאמן להנהגה בזה הוא, שישאל צריך שישמור את רוחו ולבבו מכל משמר, - על הלב ועל הרוח צריך לשמור מכל משמר. במקומות הפנימיים הללו איננו מניחים לזר לגעת. אם לפעמים יראה דבר טוב, הנהגה ישרה ותיקון ישובו של עולם בעמים ויקחם להביאם לגבולו – כשלוקחים איזה עניין מעשי חיובי מהגויים ומממשים אותו אצלנו, 'מתרגמים' אותו למה שמתאים עבורנו - יראה שלא רוח העמים בכללו יכנס לתוכן חייו הפנימיים, כי בהכנס רוח העמים לתוך חייהם של ישראל אז אין מעצור ואין מעמד. אז כבר נהדף רוח ישראל ממקומו ועל כסאו ישב זר, כי אם רוח ישראל צריך שיהיה איתן וקבוע בלב. התורה והמצווה וכל המדות הקדושות שהן שייכות לה, צריכות שיהיו חסנם ומעוזם של ישראל. ומצד החיצוני והטפל שבחיים, מצד צורך

השעה וישוב העולם, יפנה לפעמים לקחת מכל דבר טוב שימצא אצל הגויים אשר סביבותיו - דברים חיצוניים, שאינם נוגעים בעצם המהות הישראלית, השונה כל - כך מזו של אומות העולם.

קרוב לוודאי שהרב ראה לנגד עיניו את תנועת ההשכלה ואת הרפורמה. הרצון להרחיב ולהעמיק את ההשכלה אצל המון העם, לרכוש ידע מדעי נרחב ואף לאפשר לימוד כזה שיאפשר רכישת ידע מקצועי והשתלבות במקומות עבודה חדשים - כל אלו יש בהם הרבה צדדים חיוביים. סילוק הבערות ונתינת אפשרות ליציאה מחיי עוני הם דברים נכונים וחשובים. אפשר היה שכל התהליך הזה לא יסתור את הדבקות הרוחנית, הנפשית והמעשית במסורת ישראל סבא, אך תנועת ההשכלה היהודית ראתה במקבילתה הגויית מודל לחיקוי - דבר שהביא לזלזול כללי במסורת ישראל. זלזול זה בא לידי ביטוי הן בסדרי החיים המעשיים - משינוי השפה והלבוש (בניגוד לבני" במצרים, שלא שינו מלבושם ומלשונם) ועד למאסה בחיי תורה ומצוות. הרעיונות החיוביים הביאו איתם את 'רוח העמים בכללו' ואז באמת לא היה מעמד לחיים הפנימיים והאותנטיים של ישראל. הרב מסביר שרק שמירה מוחלטת על הפנימיות הישראלית - התורה, המצוות והמידות הקדושות - היא שיכולה לאפשר לקחת מהגויים דברים חיוביים. הצורך בדברים הטובים של הגויים הוא לשם ישוב העולם אבל אסור שיגרום צורך זה להפוך את הטפל לעיקר ולהשכיח את התוכן הפנימי של ישראל.

גם בתקופתנו יש השפעה רבה של התרבות המערבית - יורשתה של תרבות יוון - על עם ישראל. התרבות המערבית (ולא רק היא) מפתחת כלים רבים שאפשר וצריך להשתמש בהם כמו, למשל, השימוש בכלים השונים באמצעותם נכתב ומופץ מאמר זה... אבל באמצעות כלים אלו עצמם מופצים בעוצמה רבה תכנים שסותרים מהותית את תרבות ישראל האמיתית ואת התכנים הללו אנו חייבים לדחות לחלוטין ('לסנן'). וכל זמן שרווחו בקרבנו איתן ונאמן לשם ד' אלהי ישראל ותורתו, הדבר אינו מצוייר כאילו הגויים נכנסים אל גבולו ונוגעים בנחלתו, הרב מתייחס כאן, כמובן, לנחלתו הרוחנית של עם ישראל, אך נכון להזכיר כאן שגם את נסיונם של הגויים להיכנס לגבולנו ולגעת בנחלתנו - ארץ ישראל - שומה עלינו לדחות לחלוטין. בשורש הדברים, כמובן, גם עניין זה הוא עניין רוחני. כאשר הישמעאלים עומדים מולנו ומבקשים לבלע את נחלתנו ברור כי יש כאן מאבק אבל גם מידידינו עלינו להיזהר. אל להם להתערב בעניינים היותר פנימיים שלנו, ובניינה של ארץ ישראל הוא בהחלט עניין ישראלי פנימי.¹

¹ האמריקאים מתערבים תדיר בהחלטות המדיניות של ממשלות ישראל ביחס להתיישבות בארץ ישראל. יש שממשלת ישראל עומדת בתוקף שביחס לבנייה בירושלים אין 'מילה' לאומות העולם. אך לעומ"ז הממשלה מסכימה לעצור את הבנייה ברחבי יש"ע רק בשל הלחץ האמריקאי. לצערנו, לא שומעים את המנהיגים שלנו אומרים באופן ברור את האמת, שארץ ישראל כולה שייכת לעם ישראל ואין רשות למי מאומות העולם לומר לנו היכן ומתי לבנות בארצנו. בתקופה בה נחתמו ההסכמים שבין מדינת ישראל לבין מצרים היו ויכוחים כמה שטח ממרחבי ארץ ישראל הללו של סיני יופקר ויינתן להם. הנשיא המצרי אמר: אין על מה לדון, שכן כל גרגיר אדמה הוא קדוש, ואין לוותר על שום גרגיר. זה לא עניין של כמות, גם על גרגיר אחד אינני מוותר, זה עניין של עיקרון. בעניין זה בהחלט יש מה ללמוד מהגויים...

כשאתה מאפשר לאומות העולם להגיד לך אם לבנות או לא לבנות בארץ ישראל זאת אומרת שאתה לא בטוח בעצמך שארץ ישראל היא ארצך. צריך להבחין בין הוויכוח הפוליטי לוויכוח הערכי, תמיד יכול להיות דיון אם מותר או אסור מבחינה הלכתית לוותר על חלקים מארץ ישראל, תמורת שלום. אבל קודם לכל הכרחי שנכיר באמת הבסיסית שזוהי אדמתו של עם ישראל, בית לחם היא של עם ישראל, חברון ושכם הן מערי ישראל. יכול להיות שיש מי שאומר שבמציאות מסוימת תמורת רווח מסוים אפשר לוותר על חלקים מארץ ישראל, אבל אפילו הוא, לשיטתו (השגויה), צריך היה לצאת מתוך עמדה נפשית שכל ארץ ישראל היא נחלתנו. לצערנו, כלל לא דנים ברובד העקרוני אלא מתעסקים בענייני ביטחון ומקורות מים. היכן המנהיג שיאמר בפה מלא שארץ ישראל היא של עם ישראל? וזוהי נקודת המוצא של כל דיון שהוא.

כי אם הוא יבא לקחת מאתם, או המה יביאו לו את הדרוש לו לקבל מהם, יפיפיתו של יפת באהלי שם. אבל כאשר רוח יון פריץ להיכנס בתוך עומק קדושתן של ישראל, לעשות צביון חדש על הרוח הישראלי, ותשוקות חדשות בפנימיות החיים הישראלים ע"פ המידה היונית, כיון שנכנסו להיכל, טמאו כל השמנים שבהיכל, לא פסלו רק את עצמן של אותן הדיעות והתכונות שנפגמו ע"י המגע עם התרבות היונית ההוללת, כ"א הדבר פעל על כל המערכה של הדיעות והמדות המעשים והתורות, לתן בהם טעם לפגם, להורידם מקדושתם ולמנע פעולתם הטובה והקדושה על עם ד'. מיד כאשר תוכן יווני מהותי נכנס לתוך ההיכל פנימה, גם אם לא נגע ישירות בכלים, ההיכל כולו נטמא. אנחנו יכולים 'להעתיק' מהגויים תיקונים לצדדים החיצוניים שלנו, כדוגמת סדרי שלטון וחברה, אבל אל לנו ללמוד מהם דברים הנוגעים לפנימיותנו. אם לומדים מהם דברים פנימיים הקשורים ללב של עם ישראל ואפילו אם מדובר בדבר אחד, עלולה להיות פגימה בכל. אם נותנים ליוונים מדרך כף רגל בהיכל, כל השמנים, דהיינו הדעות וההשקפות הטהורות שבהיכל², נטמאים.

הרב עוסק בסוגיה זו גם במאמר 'המחשבות' שבספר 'עקבי הצאן' (עמ' קכב – קכה). הרב מדבר שם על מחשבות – השקפות שונות הקיימות בעולם ומחלק אותן לשלושה חלקים: ישנן מחשבות כלליות שאינן נוגעות בנחלת כל גוי ואומה, בהן כולם שווים, הן קשורות לכלל האנושות ולא דווקא לעם מסוים. אלו הן מעין מחשבות אוניברסאליות, שאינן דורשות שום צביון חברתי מיוחד. גדולי הדורות נהגו לקבל באהבה את הנאמר מן החכמים והחסידים שבכל אומה, דברים שהם כלליים ולא מחייבים שינוי מהותי- תפיסתי אצל האדם או האומה, המקבלים אותם. החלק השני הוא מחשבות שמצד עצמן הינן כלליות ואין זה משנה מי אמרן ובאיזו לשון, אך הן בעלות השפעה סגנונית דהיינו שכל אומה מקבלת אותן בצורה שונה, באופן אחר. כאן, לעיתים, ימצאו חכמי לב שידעו לסנן ולזכך את התוכן

² חז"ל עמדו על הקשר שבין שמן זית לבין החכמה - "אמר רבי יוחנן: מתוך שרגילין בשמן זית, חכמה מצויה בהן" (מנחות פ"ה:)

הפנימי, 'לגייר אותו' ולהביאו לעם ישראל. אבל, אומר הרב (שם, עמ' קכג): 'ויש גם כן מין שלישי של מחשבות של אמת ושל קדושה שהן מיוחדות דווקא לישראל, לא רק מצד הסגנון, כי- אם מצד התוכן והפנים. ומי שבא לערב בדברים הללו נטיעים של חוץ הרי הוא מערבב ופוגם. לאלה לא יועיל שום שינוי צורה ושום יפוי סגנון, מצדן הננו: "עם לבדד ישכן ובגוים לא יתחשב".

במין זה של מחשבות עוסק הרב בפסקה שלנו. אלו הן ההשקפות שב'היכל' ועליהן צריך לשמור מכל משמר לבל תשלוט בהן רוח זרה, וכפי שממשיך הרב בעין אי"ה ואומר: ולמען יהי לנו עמוד זה יסוד להורותנו את הדרך בגלותנו ופיזורנו בין העמים באיזה אופן נתיחש אליהם לחכמתם ומנהגייהם, להשמר שלא יכנסו אותם הדברים הנקלטים מאויר ארץ העמים בפנים חיינו, הרב משתמש בביטוי 'אויר ארץ העמים', שכן חז"ל גזרו טומאה על הנכנס לאויר ארץ העמים אפי' אם לא נגע בגוש הקרקע שם. הסיבה שבגללה גזרו טומאה על ארץ העמים היא חשש לטומאת מת. אולי רוצה הרב לרמוז ש'אויר ארץ העמים' – הרוח התרבותית הנושבת שם – היא רוח הסותרת את תורתנו, תורת החיים. התרבות הגויית משולה למת והיא עלולה לגרום גם לנו ל'מוות רוחני' בהיכנסה לתוכי חיינו. ההדגשה היא שחלילה חלילה שתכנס הרוח השלילית לפנים חיינו - המקודש בקדושת שם ד' יתברך הנקרא עלינו, לבלי נתפתה לאמר, כי אם הזרם הזר יגע רק בחלק קטן מהדיעות והתכונות שע"פ התורה, כי רק חלק זה הנראה לעינינו שמתחלל אנו קובעים, (= גוזלים, וכלשון הכתוב: 'ואותי אתם קובעים הגוי כולו' (מלאכי ג, ט)), ואף שגם מצד חלק אחד מהמדת חיינו ואור תורתנו שמתחלל ע"י מנע זר, די הוא להבדל ולהתרחק ולשמור מכל משמר את אורח החיים האמיתיים. 'משפטי ד' אמת צדקו יחדיו' (תהילים י"ט, ז), התורה היא מארג אחד שלם ועל כן כל שינוי באחת ממצוות ה' פוגם בכלל התורה. אי אפשר לוותר, כמובן, אפי' על סעיף אחד בשו"ע.

אבל חלושי הדיעות יתנחמו כי יחיו בנותר, ועוד המון רב של תורות אמת וחקי חיים לפניהם, שהם יחיו בהם למרות החסרון הנמצא במקום הנפגש ברוח הזר שחדר כבר אל עומק החיים הפנימיים שלהם. מצד האמת גם אם הגויים יגעו רק במשהו אחד מהפנימיות שלנו הדבר הוא איום ונורא עד שמצריך להתרחק מהם, אבל חלושי הדעת יאמרו: 'לא נורא, ויתרנו להם בנקודה אחת', 'אל תקחו את זה קשה', 'אנחנו עושים ויתור קטן בשביל להציל את הכל'. אך לא כן, אומר הרב, אין דבר כזה! אם אתה מאפשר ליווניות לחדור פנימה לא יישאר שום דבר טהור ומקורי, הכל יימחק, ח"ו.

למדנו שמכיוון שרק נכנסו יוונים להיכל, כיוון שרוח הזר חדר עד לפנים, ומה הוא אותו 'פנים', אותו 'היכל'? עד לחיי התורה והקדושה – ה'היכל' הוא חיי התורה והקדושה. בתורה עצמה

אי אפשר לפגוע אבל אפשר בהחלט לפגוע בהופעה שלה בעם ישראל. אפשר שהתורה תשאר בארון הקודש, אך החיים לא יהיו חיים של תורה וקדושה - לפגוע בהם, לשנותם כמעט על פי צביונם (= אופיים) הם, כבר טמאו כל השמנים שבהיכל. שוב לא יניחו זוית אחת, וכארסה של חכינא (= נחש) יתפשט זרם הזר והמשחית בכל גופה של האומה, לקלקל מעמה אמונתה ותומתה, ההשכלה הזרה פוגעת ב'תום'. ר' נחמן מדבר רבות על חשיבותה של התמימות ועל הסכנות הגדולות שעלולות להגרם לתמימות זו ע"י חקירות מיותרות. לא כאן המקום להרחיב בסוגיה זו, אך ברור שר' נחמן והרב זצ"ל אינם קוראים לתמימות של בערות. ודאי שצריך להשכיל אבל צריך לראות שאין החקירות הורסות את הנקודה הפנימית – התום הטהור והפשוט. רוח זרה בוודאי מסוכנת מאוד לתום טהור זה.

וכל שמן משחת קודש משמנה של תורה, הכת המקדש והמאיר מחשכנו בכל המצבים, הנה יטמאוהו עד שאם יישארו מעשים פרטיים מן התורה ביד אלה הנפתים אחר רוח זר, גם אם אולי ישאר איזה משהו, לא ישאר אלא מעט בכמות ומעט באיכות. המעשים הפרטיים הללו יהיו שרידים של התורה הטהורה – מין 'פולקלור' שכזה. דברים שעושים אותם 'כי כך עושים' אבל ללא המשמעות העמוקה שלהם אלא יהיו כמצות אנשים מלומדה (על פי ישעיה כ"ט, י"ג). משמעות הביטוי היא: מצווה הנעשית מתוך הרגל ולא מתוך התעוררות פנימית), וע"פ רוב הדברים המפלים ישאירו, ולא יהי' בכח השמן הנטמא להאיר אור קודש. כדי להאיר אור גדול ומשמעותי חייב להיות מקור אור טהור, ממקור טמא לא תושפע קדושה.

הרעיון של הרב ברור מאוד מחד, ותובעני ונוקב מאוד מאידך: אסור לתת ליווניות להיכנס לתוך ההיכל פנימה. וכאן יש מקום לחלק בין מדרגות שונות: ישנם דברים שליליים, שפשוט וברור שאסור לקחתם מהאומות. ישנם דברים כאלו שאפשר ואף צריך לקחת מהגויים, וכפי שאומר הנביא יחזקאל בתלונתו כלפי ישראל שאינם לומדים מהגויים דברים טובים. אמנם, גם בדברים החיוביים צריך זהירות רבה. כשלוקחים דברים חיוביים השאלה היא 'איך' ו'לאן' לוקחים אותם. כל עוד יודעים לשמור על 'עמוד שדרה' יציב, על עמדה ברורה ונחרצת בהכרת אמיתת קדושתה של תורתנו ואמונתנו – לא ניתן לגויים לחדור אל הקודש פנימה. אנו יכולים לקחת מהם דברים חיצוניים, כדוגמת סדרים חברתיים, מתוך עמדה המבלטת את עצמיותנו, אבל כאשר בדעות, השקפות ואמונות עסקינן – כאן הסכנה גדולה עד למאוד. טומאה קטנה בהיכל, מתפשטת לאט לאט ולבסוף מטמאת את ההיכל כולו. מה שבכל זאת נותר אח"כ יהיו דברים תפלים וגם אם יישארו דברים משמעותיים הם יעשו מתוך מצוות אנשים מלומדה, כיוון שאינם מגיעים מה'היכל' - מהלב של עם ישראל.

דוגמה כואבת למעשה חיצוני שחסר בו השמן הטהור הפנימי היא דוגמה הקשורה מאוד לימי החנוכה. ישנם רבים בעם ישראל שמדליקים את נרות החנוכה. רבים מהם מזדהים מאוד עם התוכן הפנימי של

מצווה מתוקה זו. אבל יש, לצערנו, כאלו שאוהבים את הדלקת הנרות ורואים בכך 'פולקלור נאה', ואינם מבינים כלל את המסר הרוחני שמספרים לנו 'הנרות הללו'³. כלפי מה הדברים אמורים?

חנוכה הוא מועד שמזכיר מאוד את יום העצמאות. למעשה, חנוכה הוא 'חג העצמאות' של הממלכה החשמונאית "חזרה מלכות לישראל יתר על מאתיים שנים" (רמב"ם הל' מגילה וחנוכה, פרק ג', א). אנחנו רואים ביום העצמאות של מדינת ישראל המתחדשת יום גדול. אנו אומרים ביום זה מזמורי הלל בשמחה גדולה, מתוך אמונה שמי שזיכה ומזכה אותנו בעצמאות הוא אלוקי ישראל. יום זה הוא יום חשוב בעבודת ד' שלנו, בהכרת הטוב שלנו כלפי החסדים שהרעיף ומרעיף עלינו רבש"ע. ממש בדומה לימי החנוכה שנקבעו להלל ולהודאה. ה'שמן הטהור' של יום העצמאות, כמו זה של חנוכה, הוא האמונה בהשגחת השי"ת על עמו. והנה, בפתחו של יום העצמאות, בטקס הלאומי הרשמי מועלות משואות כשברקע מושמע השיר 'אנו נושאים לפידים'. ומה נאמר בו באותו השיר? 'נס לא קרה לנו - פך שמן לא מצאנו... ויהי אור'. כמה נורא!

המהר"ל מסביר שעניינו של נס פך השמן (שלא היה בו צורך, לכאורה, שכן טומאה הותרה בציבור וממילא ניתן היה להשתמש בשמן טמא) הוא ללמד שגם הנצחון של יהודה המכבי וצבאו – היה נס. גם מה שנראה כמעשה אנושי גרידא אינו אלא מעשה אלוקי מופלא המלוּבש במעשי אדם. דומני שזהו מסר מרכזי מאוד בחנוכה – ההבנה שלנו שצריך להודות ולהלל לרבש"ע על מה, שלכאורה, אנחנו עצמנו פעלנו, שכן לא רק הנס העל טבעי שנעשה בשמן הוא מעשה אלוקי אלא, חשוב מכך, הניצחון במלחמה והשגת העצמאות הם מעשה אלוקי. לצערנו, הרעיון העמוק הזה שעומד בתשתית אמונתנו, עדיין אינו מובן די הצורך לחלק ממנהיגינו ומעצבי דרכה של מדינתנו המתחדשת.

מי שעיצב את טקס יום העצמאות ביקש לבטא תפישה רוחנית מסוכנת ושגויה הגורסת שבמדינת ישראל המתחדשת נוצרת, כביכול, דמות של 'ישראלי חדש' שאינה קשורה לכל אוצרות העבר של עם ישראל, 'תרבות ישראלית' חדשה המתכחשת למהותו של השם 'ישראל' הנושא בקרבו ובמהותו את שם השם יתברך. יתכן, אם – כן, מצב כזה בו נאחזים בדבר ראוי ואפילו במצווה (הדלקת נרות חנוכה) אבל התוכן הפנימי (נס פך השמן שמעיד על ההשגחה האלוקית שבניצחון המכבים) חסר. התפיסה הבסיסית הושפעה וקולקלה ע"י השקפות זרות ומה שנשאר הוא הצדדים החיצוניים.

נחזור לעיקרון של שמירת ההיכל עצמו מכל טומאה. דברי הרב כאן מזכירים את סיפוריה של ישיבת וולוז'ין, 'אם הישיבות' של העת החדשה. ישיבת וולוז'ין נסגרה בגלל שהשלטון הרוסי הכריח את ראשי הישיבה להכניס לימודי חול בתוך הישיבה. הדרישה הראשונית היתה, בסה"כ, שילמדו בישיבה מספר שעות בודדות בשבוע את השפה הרוסית, וראשי הישיבה אמרו: 'אם כך, לא תהיה ישיבה'. הם העדיפו לסגור את ישיבת וולוז'ין ושלא יהיו שם לימודי חול כדי שלא יהיה מצב שהשלטון יכתוב מה צריך ללמוד ולעשות. ישיבה היא ישיבה. עצם העובדה שתפיסת עולם אחרת מתערבת באופיו של ה'היכל' –

³ עדיין יש לשמוח מאוד, כמובן, גם באחזתם ב'צד החיצוני' הזה, המלמדת על כך שבפנימיותם הם שייכים לאור הפנימי והעמוק של נרות החנוכה, 'ואחרי המעשים ימשכו הלבבות', בס"ד.

הישיבה - היא בעייתית. אינני מבקש להסיק מסקנות מעשיות מהנהגתם של ראשי ישיבת וולוז'ין ביחס להתנהלות עולם הישיבות כיום. כל דור וכל מקרה מסוים דורשים התייחסות מדויקת לנתונים הרלוונטיים, ובכל זאת – בהחלט אפשר ללמוד ממקרה זה את העיקרון בו אנו עוסקים.

אני מבקש להוסיף דוגמה שעלתה פעמים רבות בשנים האחרונות. כוונתי היא לשאלת היחס ל'נוצרים אוהבי ישראל'. יש בין אנשים אלו עשירים גדולים שמבקשים לתרום רבות למוסדות במדינת ישראל ובהם גם מוסדות תורניים חשובים. אותם נוצרים אומרים בפה מלא את מטרותם: האידיאולוגיה שלהם אומרת שהם יתמכו במדינת ישראל ובסוף התהליך כל עם ישראל יתנצר. הם אוהבי ישראל עכשיו לצורך המטרות שלהם. הם מעוניינים לתרום דווקא לחלקים בעמ"י המדגישים יותר את הצד הלאומי של עם ישראל וביניהם למוסדות הציונות הדתית, כי זה מכוון עם האידיאולוגיה שלהם. יש כאן שאלה גדולה, האם לקבל מהם כסף או לא, יש כאן פיתוי אדיר שהרי עם הכסף הזה יכולים להקים בתי מדרש חדשים אבל מצד שני אתה נותן יד לדעות הרסניות וזה מאוד מסוכן. אמנם, ידועה האמרה ש'לכסף אין ריח' (אגב, משפט זה עצמו לקוח מדבריהם של הרומאים...). אבל אנו יודעים היטב שלכסף יש כח השפעה אדיר. 'בעל המאה הוא בעל הדעה'. ההזדקקות לתרומותיהם של מי שמצהירים בריש גלי על מטרותם לכלות אותנו מבחינה רוחנית יש בה פן של 'התאבדות רוחנית' כאשר מתבוננים לטווחים הרחוקים ולא לתועלת העכשווית.

משימה לא פשוטה מטיל עלינו הרב זצ"ל בפסקה זו. דומה, שמעבר לצורך לשים לב היטב לכך שאין אנו מביאים בגבולנו דעות הרסניות, קורא לנו הרב להיאחז בכל עוז בחיי התורה והקדושה - הן במישור הלאומי והן במישור האישי. השמירה הבלתי מתפשרת על התרבות המקורית שלנו היא שתאפשר לנו לעמוד כנגד כל הרוחות הרעות המאיימות לפגוע בנו. הלוואי שנזכה לעמוד במשימה זו ולחיות תמיד לאורו של השמן הטהור באמת!